

УДК 130.2:82.091(477)"19

DOI <https://doi.org/10.32782/hst-2026-26-103-09>

ДОСВІД ІНТЕРКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ПРОЗІ ДОБИ МОДЕРНУ

ТРИНЯК, МАЙЯ¹**Анотація**

У статті досліджується досвід інтеркультурної комунікації в контексті української філософської прози доби модерну, як особливий культурно-філософський принцип діалогу культур. Автор розглядає українську літературу як простір взаємодії різних культурних кодів – національного, європейського, імперського, що формують складну систему смислових перетинів і напружень. Актуальність теми обґрунтовується умовами сучасного глобалізованого світу, де досвід інтеркультурної комунікації набуває онтологічного значення як форма співіснування та взаєморозуміння людей і культур. Метою статті є філософський аналіз досвіду інтеркультурної комунікації в українській філософській прозі доби модерну як форми діалогу культур і способу конститування культурної ідентичності. Постановка завдання: дослідити інтеркультурну комунікацію як форму взаємодії життєсвітів, проаналізувати художній текст як інтерпретаційний простір діалогу культур. На основі методології герменевтики, феноменології та філософії життя розкрито інтеркультурність як процес взаємопроникнення життєсвітів, що виявляється у внутрішній структурі художнього тексту. Особлива увага приділяється ідеям Вільгельма Дільтея, Георга Зіммеля та Едмунда Гуссерля, які дозволяють осмислити прозу доби модерну як простір екзистенційної напруги між «своїм» і «чужим». У контексті концепції Дмитра Чижевського українська культура інтерпретується як частина європейського духовного простору, що розвивається через постійну інтеркультурну взаємодію та синтез стилевих форм. Проаналізовано творчість Валер'яна Підмогильного та Віктора Домонтовича як репрезентативні моделі інтеркультурного досвіду, де особистість постає в ситуації культурного переходу, асиміляції та втрати цілісності. Інтеркультурна комунікація трактується не як гармонійний обмін, а як складний процес інтерпретації, перекладу та конструювання ідентичності. У висновках підкреслено, що філософська проза українського модерну відображає онтологічну умову культури, яка існує не лише у міжпросторі традиції та модерності, а центру й периферії, і дозволяє осмислити культуру як відкритий динамічний процес діалогу.

Ключові слова: інтеркультурна комунікація, українська філософська проза, модерн, діалог культур, культурна ідентичність.

Актуальність теми дослідження: Сучасне гуманітарне знання досить поширено взаємодіє із інтеркультурною комунікацією, яка має досить актуальне значення у глобалізованому світі та у процесах цивілізаційних трансформацій, які виникають у системі культури. Постійні процеси взаємовпливу та взаємопроникнення культур відкривають широкі горизонти для існування відкритих культурних структурних систем, які розвиваються через діалогічну форму та взаємодіють із досвідом інших культур. Актуальність теми обґрунтовується умовами сучасного глобалізованого світу, де досвід інтеркультурної комунікації набуває онтологічного значення як форма співіснування та взаєморозуміння людей і культур.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями полягає у виявленні специфічного простору інтеркультурної взаємодії, де

художній текст виконує функцію медіатора між різними культурними кодами – національним, європейським, імперським.

Аналіз досліджень і публікацій, на які ми будемо опиратися, в даному дослідженні ґрунтується на матеріалах провідних дослідників інтеркультурної комунікації: Фред Дервін – один із найцитованіших сучасних авторів, які досліджують критичну інтеркультурність; Мансурі Ф., Крейг Р.Т., Сьон Б. – науковці, які своїми дослідженнями доносять до суспільства відвертий діалог між представниками різних культур з метою вирішення конфліктів та побудови взаєморозуміння.

Метою статті є філософський аналіз досвіду інтеркультурної комунікації в українській філософській прозі доби модерну як форми діалогу культур і способу конститування культурної ідентичності.

Постановка завдання: дослідити інтеркультурну комунікацію як форму взаємодії життєсвітів, проаналізувати художній текст як інтерпретаційний простір діалогу культур.

¹ Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
E-mail: Maya1973Trynyak@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4981-8535>

Постановка проблеми: переосмислення художнього тексту в українській культурі доби модерну, який виступає не лише формою естетичної репрезентації, а й простором інтеркультурного діалогу, де відбувається взаємопроникнення різних життєсвітів, формування нових смислів і конструювання культурної ідентичності.

Виклад основного матеріалу Органічне поєднання досвіду інтеркультурної комунікації у філософській прозі в українській культурі доби модерну інтерпретується автором як культурно-філософський принцип діалогу культур, який буде відображено у літературних нарративах доби модерну. Дана проблематика аргументована актуальними проблемами глобалізованого світу, де у сучасному гуманітарному дискурсі проблемні питання інтеркультурної комунікації ставлять у форму культурних трансформацій. Сформований символічний простір взаєморозуміння між діалогічними культурами постає як система, яка взаємопов'язана та піддається взаємовпливу, має постійний міжкультурний діалог. Тому досвід інтеркультурної комунікації слід розглядати як одну із основних рис онтології людини, тобто принцип співіснування та постійної взаємодії – це наслідок розуміння індивідами антропологічних процесів, які відбуваються у культурних спільнотах.

Проблематику інтеркультурної комунікації в українській культурі доби модерну можна розглядати як продуктивний діалог культурної відкритої просторової системи, де смислові взаємодії продукують взаємний діалог. З точки зору методології філософії інтеркультурна комунікація розглядається як універсальна форма культурного самопізнання і, в даному випадку, досвід інтеркультурної комунікації осмислюється через призму української культури доби модерну. Універсальні гуманістичні цінності, які органічно інтегровані у художньо-філософський дискурс презентують осмислення національної ідентичності та цінностей гуманізму. Своєрідний філософський текст, який інтегрований в українську літературну прозу виступає специфічною формою інтеркультурної комунікації, де автор і буде шукачем можливих культурних порозумінь.

Складні процеси взаємодії культур у літературному світі доби модерну сприяють тому, щоб розглядати художній текст філософської прози не лише як вияв культурної рефлексії, а, в першу чергу, як площину для осмислення формотворчого простору діалогічних традицій. Тому, як

підсумок, до вступного слова слід зауважити, що мозаїчна форма цивілізації, через взаємопроникнення і взаємовплив, але все-таки культура кожної цивілізації зберігає свою унікальність, але водночас дані культурні впливи стають уже частиною цілого пласта широкого культурного дискурсу.

Широкий філософський горизонт, який передбачає осмислення філософської прози в українській культурі доби модерну через призму досвіду інтеркультурної комунікації постає як просторовий осередок для осмислення на перетині культурних кодів, адже дана проблематика аналізується крізь призму українських письменників від Михайла Коцюбинського до Миколи Хвильового, які були представниками національного, імперського, європейського кодів.

Розуміння культури за Вільгельмом Дільтеєм в контексті інтеркультурної комунікації органічно вписується у культурний горизонт, який представляє українська філософська проза. Вільгельм Дільтей використовує поняття «життя» або «життєвий світ» як взаємодія і взаємопроникнення, в даному випадку автора цікавить даний вираз у контексті української модерної прози. Вираз «взаємодія» означає переживання. Воно може бути представлене як взаємовідношення імпульсу і спротиву, тиску, освоєння, радості за інших. Імпульс у цьому випадку означає переживання змісту, який вкорінений в живих істотах і дозволяє людині відчувати інтенцію до здійснення рухів, спрямованих на досягнення якогось зовнішнього результату (Дільтей, 2000). Так виникають переживання, що виражаються у взаємодії різних осіб (Дорога, 2020), тобто на прикладі української філософської прози Михайло Коцюбинський є основним представником для розуміння інтеркультурної комунікації, де, описуючи іншого, автор проживає його досвід зсередини і стає взаємопроникаючим цілим для співбуття з ним, тобто інтеркультурність виступає як герменевтичне проникнення в Інше.

Георг Зіммель у своїй творчості вводить поняття «чужого», що є актуальним для дослідження інтеркультурного досвіду в українській прозі адже за інтерпретацією зімля крізь призму філософської прози українська інтелігенція зазвичай є чужим у власному культурному просторі, а головні герої української дійсності знаходяться у екзистенційних кризах. тому проводячи паралелі де інтеркультурна комунікація встановлюється не як гармонічна форма діалогіч-

ності, а екзистенційна напруга між своїм і чужим (Зіммель, 2005).

«Життєсвіт» Едмунда Гуссерля ставить питання мислення культури, як зіткнення різних «життєсвітів», що має відображення в українській прозі, де стикаються горизонти досвіду імперського, колоніального, тоталітарного, сільського та міського світів. Тобто інтеркультурна комунікація, в даному випадку, інтерпретується не лише як мовний обмін, а відбувається напружена інтеркультурна структурно неповна перекладацька діяльність між різними структурами досвіду. Ключовим моментом розуміння досвіду інтеркультурної комунікації в контексті філософської української прози доби модерну є не симетричний діалог, а етична складова виміру відповідальності для взаємопроникнення та взаємодії з іншими культурами. Таким чином, читаючи філософську прозу через призму європейських авторів слід пам'ятати не лише про естетичну складову даної події, але і про моральний досвід культурної комунікації (Гуссерль, 2002).

Досліджуючи українську культуру як частину європейського процесу, слід розуміти, з посиланням на українського дослідника Дмитра Чижевського, що українська культурна думка включена у широкий культурний діалог, а інтеркультурна комунікація філософської прози доби модерну орієнтується на європейські філософські та етико-естетичні моделі. Українська література розвивається в тісному зв'язку із загальноєвропейськими літературними течіями, входячи до складу європейського духовного процесу (Чижевський, 2003). Інтеркультурний код, який закладено у філософську прозу доби модерну дозволяє вступати у діалог із європейською культурою через спільні стиліові структури, де історія літератури є історією зміни стилів, що мають наднаціональний характер і охоплюють цілі культурні епохи (Чижевський, 2003). Специфічна форма української культури яка сформувалася у ситуативній формі постійних соціокультурних трансформацій на межі інтеркультурності ставить на загальне визнання філософської прози як глибокої інтенції із погляду межової ситуації, тому українська духовність формується на межі різних культурних світів, що зумовлює її особливу відкритість і синтетичність (Чижевський, 1992).

Отже, важливо підкреслити, що інтеграція української філософської прози в європейський простір складає важливий і довгий процес як вну-

трішню структуру розвитку, де інтеркультурна комунікація виступає як спосіб буття культури в українському досвіді. Зв'язки з Європою не є випадковими або зовнішніми: вони становлять органічну частину розвитку української літератури (Чижевський, 1992). Аналізуючи позицію Дмитра Чижевського, слід узагальнити його ідеї з приводу інтеркультурної комунікації на досвіді української філософської прози, де філософ зауважує, що інтеркультурна комунікація є довготривалий процес, де відбувається постійна напруга та осмислення культурних складових. Таким чином українська модерна проза в контексті української культури усвідомлює себе через Іншого в полі зору інтеркультурної комунікації, але не розчиняється в ній, а функціонує як самостійний комунікативний простір, де зберігається власна погранична ідентичність. Кожна культура розвивається у постійному русі, вбираючи і перетворюючи чужі впливи відповідно до власної внутрішньої форми (Чижевський, 1992).

Українські мислителі в даному контексті показово формують інтеркультурні течії для просторової взаємодії з європейською культурою. Прикладним варіантом синтезуючої моделі інтеркультурного простору є творчий доробок Валер'яна Підмогильного. Європейська філософська традиція ХХ століття мала глибокий вплив на формування української культурної думки, яка була на вершині свого розвитку та поєднувала національний досвід, формуючи складні процеси модерної ідентичності у взаємозв'язку із європейськими ідеями. Синтез культурної української традиції та європейських нарративних формувань прослідковуємо у літературній спадщині Валер'яна Підмогильного. Його творчість має демонстративний характер того, що особистість в умовах урбаністичного простору є символом культурного переходу від традиційного, в даному випадку сільського середовища, до модерного міського, де індивід буквально вливається в культурне середовище, і поза тим формує складний процес інтеркультурної комунікації, яка висвітлена у взаємодіях даних світоглядних систем (Підмогильний, 1991). Структурні елементи інтеркультурної комунікації: мова, цінності, форми буттєвого укорінення індивіда, які присутні у складному процесі взаємодії і входження головного героя Валер'яна Підмогильного Степана Радченка у інший культурний простір є дистанційним досвідом для формування соціокультурного факту належності до інтеркультурності. Герменевтичний акт, який

втілює в собі головний персонаж, інтерпретуючи чужу культуру, в даному випадку урбаністичне середовище, яке змінює Степана Радченка від його коренів: змінюється, не його діяльність, але його звички, цінності та емоційна складова душі та тіла. Культурні процеси які супроводжують героя протягом його інтеграції у міське середовище мають побічні ефекти, де відбувається руйнування цілісності суб'єктивності індивіда, тобто відбувається асиміляція через відчуження власного Я, де амбівалентність досвіду культури модерну показує процес втрати (Підмогильний, 2022). Застосовуючи поняття досвіду інтенктурної комунікації через призму твору Валер'яна Підмогильного «Добрий Бог», можна говорити про систему зіткнення різних уявлень про віру та божественне. Адже істинність, на яку претендує кожен учасник комунікативного процесу, має деяке непорозуміння в тому сенсі, що індивід протягом життя шукає універсальне пояснення божественного, але у реальному світі виникає парадоксальне явище множинності інтерпретацій та розуміння даної категорії. Таким чином, відбувається інтеркультурний діалог в контексті підведення індивіду до усвідомлення власної обмеженості в усвідомленні будь-яких культурних сенсів (Артюх, 2014).

Аналізуючи філософську прозу Валер'яна Підмогильного, можна дійти висновку про те, що саме у його інтеркультурному просторі народжується модерна суб'єктивність індивіда, яка з часом переростає у спосіб екзистенціювання людини у світі, що приводить і до аналізу інтеркультурної комунікації у творчості (Gadamer, 2004).

Творча спадщина Віктора Домонтовича (Віктора Петрова) має інтеркультурний аспект, який поєднує в собі європейську гуманітарну думку, яка базується на проблемах культурної пам'яті, ідентичності та історичних подій. Інтеркультурний діалог, який інтегрується у творчості Віктора Домонтовича, має нарізну традицію культурної епохи античності, середньовіччя у поєднанні з модерном. Філософська проза Віктора Домантовича базується на інтелектуальній стратегії, де спосіб мислення має постійно перемикатися між кодами, які є інтегрованими в культуру як системи знаків, де досвід набуває інтерпретаційного значення і інтеркультурна комунікація виникає між різними культурними епохами, тобто цитатна заангажованість автора приводить читача до різних культурних епох, які

мають різні мовленнєві групові сценарії розвитку подій (Домонтович, 2000).

Для типологічної описовості подій головних героїв Віктора Домонтовича можна сказати, що його персонажі – це інтелектуали, які знаходяться між культурними традиціями, але вони не належать до жодної з них (Dervin, 2023). Інтеркультурний діалог у творчості Віктора Домонтовича має іронічний характер, який не має істинного значення у системі культурної взаємодії. Звертаючись до ідейних рецепцій Освальда Шпенглера, які мають відображення у філософській прозі Віктора Домонтовича, акцентуємо увагу на те, що культура втрачає органічність і перетворюється на репертуар форм, а головні герої мають чисто споживацький характер культурною, а не святу віра в неї (Шпенглер, 1998).

Таким чином, інтеркультурна комунікація в українській філософській прозі постає не як шлях взаєморозуміння та застосування культурних кодів, а, насамперед, – це нескінченний процес інтерпретаційних форм, де індивід конструює заново саму себе втрачаючи інші культури.

Висновок. Філософський аналіз інтеркультурної комунікації в українській культурі доби модерну представляє онтологічну ситуацію культури, яка представлена між своїм і чужим між традиційним і модерним явищем культурних процесів, між центральними і другорядними питаннями взаємовпливу і взаєморозуміння в культурі.

Отже, інтеркультурна комунікація в українській філософській прозі доби модерну постає як фундаментальна характеристика культурного буття, що виявляється у постійному діалозі між різними культурними світами. Вона не зводиться до гармонійного обміну смислами, а є складним процесом напруги, перекладу та інтерпретації, у якому формується модерна суб'єктивність. Українська проза модерну демонструє, що культура існує не як замкнена система, а як відкритий простір взаємодії, де ідентичність конституюється через Іншого. У цьому сенсі інтеркультурна комунікація виступає не лише методологічною категорією, а онтологічною умовою існування культури. Таким чином, дослідження інтеркультурної комунікації дозволяє переосмислити українську літературу модерну як повноцінний учасник європейського культурного процесу та як простір формування нових смислів у глобалізованому світі.

Список використаних джерел

- Артюх В. Філософія історії екзистенціалізму та її українські аналоги. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*, 2014. С. 49-54.
- Гуссерль Е. Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія. Київ: Основи, 2002. 336 с.
- Дільтей В. Введення в науки про дух. Київ.: Основи, 2000. 416 с.
- Домонтович В. Доктор Серафікус. Київ: Основи, 2000. 320 с.
- Дорога А. Культурфілософська аналітика феномену переживання в контексті «філософії життя». *Науковий вісник*. 2020. С. 60–68.
- Зіммель Г. Соціологія: дослідження форм суспільства. Київ: Юніверс, 2005. 512 с.
- Підмогильний В. Місто. Київ: Дніпро, 1991. 287 с.
- Підмогильний В. Добрий Бог. Оповідання. Тернопіль: Богдан, 2022. С. 320.
- Чижевський Д. Історія української літератури. Київ: Академія, 2003. 568 с.
- Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ: Обереги, 1992. 230 с.
- Шпенглер О. Запад Європи. Київ: Основи, 1998. 640 с.
- Dervin F. *Intercultural Communication Education and Research: Critical Perspectives*. London: Routledge, 2023. 210 p.
- Ang I. *On Not Speaking Chinese: Living Between Asia and the West*. London: Routledge, 2001. 200 p.
- Gadamer H-G. *Truth and Method*. New York: Continuum, 2004.
- T. Craig R. *Communication Theory as a Field // Communication Theory*. 1999. Vol. 9. P. 119–161.
- Ricoeur P. *Time and Narrative*. Chicago: University of Chicago Press, 1984.
- Mansouri F. *Intercultural Dialogue in the Era of Globalization*. London: Palgrave Macmillan, 2020. 250 p.

References

- Artyukh, V. (2014). Philosophy of the history of existentialism and its Ukrainian analogues. *Bulletin of the V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Theory of Culture and Philosophy of Science"*, 49–54.
- Ang, I. (2001). *On not speaking Chinese: Living between Asia and the West*. Routledge.
- Chyzhevsky, D. (1992). *Essays on the history of philosophy in Ukraine*. Amulets.
- Chyzhevsky, D. (2003). *History of Ukrainian literature*. Academy.
- Craig, R. T. (1999). *Communication theory as a field*. *Communication Theory*, 9, 119–161.
- Dervin, F. (2023). *Intercultural communication education and research: Critical perspectives*. Routledge.
- Dilthey, W. (2000). *Introduction to the sciences of the spirit*. Osnovy.
- Domontovich, V. (2000). *Doctor Seraficus*. Osnovy.
- Doroga, A. (2020). Cultural and philosophical analysis of the phenomenon of experience in the context of the “philosophy of life”. *Scientific Bulletin*, 60–68.
- Gadamer, H.-G. (2004). *Truth and method*. Continuum.
- Husserl, E. (2002). *The crisis of European sciences and transcendental phenomenology*. Osnovy.
- Mansouri, F. (2020). *Intercultural dialogue in the era of globalization*. Palgrave Macmillan.
- Pidmohylny, V. (1991). *City*. Dnipro.
- Pidmohylny, V. (2022). *Good God*. In *Stories* (p. 320). Bohdan.
- Ricoeur, P. (1984). *Time and narrative*. University of Chicago Press.
- Simmel, G. (2005). *Sociology: Study of forms of society*. Universe.
- Spengler, O. (1998). *The decline of Europe*. Osnovy.

MAYA, TRYNYAK – Doctor of Philosophy (D.Sc.),
 Professor at the Department of Philosophy,
 G. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Kharkiv, Ukraine)
 E-mail: Maya1973Trynyak@gmail.com
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4981-8535>

EXPERIENCE OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN UKRAINIAN PHILOSOPHICAL PROSE OF THE MODERN ERA

Abstract

This article examines the experience of intercultural communication in the context of Ukrainian philosophical prose of the Modernist era as a distinct cultural and philosophical principle of dialogue between cultures. The author views

Ukrainian literature as a space for the interaction of various cultural codes – national, European, and imperial—which form a complex system of semantic intersections and tensions. The relevance of the topic is grounded in the conditions of the modern globalized world, where the experience of intercultural communication acquires ontological significance as a form of coexistence and mutual understanding among people and cultures. The aim of the article is a philosophical analysis of the experience of intercultural communication in Ukrainian philosophical prose of the modern era as a form of dialogue between cultures and a way of constituting cultural identity. The task is to investigate intercultural communication as a form of interaction between lifeworlds, to analyze the literary text as an interpretative space for the dialogue between cultures. Based on the methodologies of hermeneutics, phenomenology, and the philosophy of life, interculturality is explored as a process of the interpenetration of lifeworlds, which manifests itself in the internal structure of the literary text. Particular attention is paid to the ideas of Wilhelm Dilthey, Georg Simmel, and Edmund Husserl, which allow us to interpret modernist prose as a space of existential tension between the “familiar” and the “foreign.” In the context of Dmytro Chyzhevsky’s concept, Ukrainian culture is interpreted as part of the European spiritual space, which develops through constant intercultural interaction and the synthesis of stylistic forms. This study analyzes the works of Valerian Pidmohylny and Viktor Domontovych as representative models of intercultural experience, in which the individual finds themselves in situations of cultural transition, assimilation, and loss of integrity. Intercultural communication is interpreted not as a harmonious exchange, but as a complex process of interpretation, translation, and the construction of identity. The conclusions emphasize that the philosophical prose of Ukrainian modernism reflects the ontological condition of culture, which exists in the space between tradition and modernity, as well as between the center and the periphery, and allows us to comprehend culture as an open, dynamic process of dialogue.

Keywords: intercultural communication, Ukrainian philosophical prose, modernism, dialogue of cultures, cultural identity.

© The Authors(s) 2026

This is an open access article under

The Creative Commons CC BY license

Received date 10.12.2025

Accepted date 12.01.2026

Published date 10.02.2026

How to cite: **Триняк, Майя.** Досвід інтеркультурної комунікації в українській філософській прозі доби модерну. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2026. 26(103). P. 88–93

doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2026-26-103-09>